

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog sažetka dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Representative of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this summary has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier ce résumé a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

SAŽETAK PRESUDE

A.E. PROTIV BUGARSKE PRESUDA VIJEĆA OD 23. SVIBNJA 2023. ZAHTJEV BR. 53891/20

Bugarske vlasti propustile su primjereno odgovoriti na sistemski problem nasilja u obitelji koje nerazmjerno pogađa žene

ČINJENICE

Podnositeljica zahtjeva imala je 15 godina kada je na zavodu za hitnu medicinu došla s ozljedama za koje je tvrdila da joj ih je nanio D.M., njezin dvadesettrogodišnji partner s kojim je tada živjela. Prema nalazu kojeg je istu noć sastavio dežurni liječnik proizlazilo je da je podnositeljica pretrpjela ozljede koje su mogle nastati sukladno njezinim navodima jer su se pojavno i vremenski poklapale s njezinim opisom događaja. Također, nalazom liječnika je potvrđeno da su joj pretrpljene ozljede uzrokovale bol i patnju. Nadležne socijalne službe obavijestile su državno odvjetništvo da je počinjeno kazneno djelo na štetu podnositeljice kao maloljetnice, opisujući navedeni incident te druge koji su mu prethodili, a u kojima je podnositeljica također bila žrtva nasilja u obitelji od strane D.M.-a. Međutim, nakon što su obavljene policijski izvidi državni odvjetnik je istaknuo da je podnositeljica pretrpjela samo lakše tjelesne ozljede za koje se kazneni postupak pokreće po privatnoj tužbi te da stoga nisu ispunjeni zakonski uvjeti za pokretanje kaznenog postupka po službenoj dužnosti. Kasnije podnesene žalbe i revizija podnositeljice protiv ovakve odluke državnog odvjetnika su odbijene.

PRIGOVORI

Podnositeljica je pred Europskim sudom prigovarala da je: a) zakonodavni okvir kojim se uređuje zaštita od nasilja u obitelji bio nedostatan i neusklađen s Konvencijom; b) da su državne

vlasti propustile provesti učinkovitu istragu njezinih navoda da je pretrpjela nasilje, te c) da je pri tome bila diskriminirana po osnovi dobi i spola.

OCJENA ESLJP-a

Članak 3. – primjenjivost

ESLJP je napomenuo da nasilje u obitelji može poprimiti različite oblike zlostavljanja; od fizičkog i seksualnog nasilja do verbalnog i emocionalnog, te da ono predstavlja širi društveni problem koji u nekoj mjeri pogađa sve države članice, a u njima ponajprije žene koje čine većinu žrtava (*Volodina protiv Rusije*, br. 41261/17, stavak 71., 9. srpnja 2019.). Značaj problema koji nasilje u obitelji predstavlja i potreba za aktivnim sudjelovanjem države u zaštiti žrtava istaknuta je u nizu međunarodnih instrumenata i praksi ESLJP u kojima je utvrđeno da su potrebne sveobuhvatne zakonske i druge mjere kako bi se žrtvama nasilja u obitelji osigurala učinkovita zaštita i jamstva (*Kurt protiv Austrije [VV]*¹, br. 62903/15, stavak 162., 15. lipnja 2021.). Stoga nacionalne vlasti imaju obvezu odmah reagirati na optužbe za nasilje u obitelji jer propust brzog postupanja može utjecati na učinkovitost poduzetih mjera. Posljedično, počinitelji nasilja u obitelji neće biti kažnjeni, a povećava se mogućnost ponavljanja nasilja. Posebnu pažnju koju vlasti prilikom postupanja u predmetima nasilja u obitelji moraju primijeniti odražava se i u obvezi zaštite žrtve i poduzimanja učinkovitih preventivnih mjera protiv takvih ozbiljnih povreda osobnog integriteta (*Talpis protiv Italije*², br. 41237/14, stavci 99. i 117., 2. ožujka 2017.).

Ocjenjujući zlostavljanje koje je podnositeljica pretrpjela, ESLJP je utvrdio da je dosegnut prag ozbiljnosti potreban za primjenu članka 3. Konvencije. Naime, iz medicinskog nalaza koji je sastavljen nakon incidenta jasno je da je pretrpjela fizičke ozljede te da su one mogle nastati na način kako ih je podnositeljica opisala. Nadalje, u to vrijeme podnositeljica je imala tek 15 godina, bila je u stanju fizičke i emocionalne ranjivosti te ovisila o svom napadaču zbog čega je, sukladno utvrđenju ESLJP-a, vjerojatno bila i preplašena i tjeskobna. Stoga, iako fizičke ozljede koje je podnositeljica pretrpjela nisu bile teške, one su bile pogoršane osjećajem straha, tjeskobe i podređenosti, do te mjere da se postupanje prema podnositeljici može smatrati „ponižavajućim“ u smislu članka 3. Konvencije (*Valiulienė protiv Litve*, br. 33234/07, stavci 68. i 70., 26. ožujka 2013.).

Nakon utvrđenja da je članak 3 Konvencije primjenjiv, ESLJP je analizirao: (a) jesu li bugarske vlasti ispunile svoju pozitivnu obvezu uspostave učinkovitog zakonodavnog okvira, te (b) jesu li provele učinkovitu istragu navoda podnositeljice.

¹ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

² Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

(a) *Zakonodavni okvir*

Iako Konvencijom nije predviđena obveza države da se kazneni progon po službenoj dužnosti pokreće uvijek kada je napadnut nečiji fizički integritet, u kontekstu nasilja u obitelji ESLJP je i prethodno sudio da mogućnost pokretanja kaznenog postupka privatnom tužbom nije dovoljna zaštita žrtve zbog izostanka zahtjeva brzine reakcije te otklanjanja mogućnosti ponavljanja sličnih incidenata (*Bevacqua i S. protiv Bugarske*, br. 71127/01, stavak 83., 12. lipnja 2008.). Također, predmetnim uređenjem stavlja se pretjerani teret na žrtvu nasilja u obitelji, prebacujući na nju odgovornost za prikupljanje dokaza kojim se može utvrditi krivnja zlostavljača (*Volodina protiv Rusije*, br. 41261/17, stavak 82., 9. srpnja 2019.). Konačno, ESLJP je ponovio da uređenje sukladno kojem se kaznena istraga i kazneni postupak ne pokreću po službenoj dužnosti osim ako nanesene ozljede nisu određenog stupnja težine, može otvoriti pitanje učinkovitosti zaštitnih mjera, s obzirom na mnoge vrste nasilja u obitelji koje postoje i koje ne moraju nužno rezultirati fizičkim ozljedama (*T.M. i C.M. protiv Republike Moldavije*, br. 26608/11, stavak 47., 28. siječnja 2014.).

Promatrajući zakonodavni okvir kojim su bile uređene zaštite mjere od nasilja u obitelji i koji je primijenjen u predmetu podnositeljice, u svjetlu prethodno istaknutih načela, ESLJP je istaknuo sljedeće:

- iako se kazneni progon po službenoj dužnosti provodio i u slučaju lakše tjelesne ozljede sukladno praksi bugarskih sudova koja je dostavljena ESLJP-u, pretrpljeno nasilje moralo je biti „ponovljeno“ ili „sistematično“ prije intervencije državnog odvjetnika. Najčešće su se zahtijevala najmanje tri nasilna čina, a što nužno ne korespondira sa stvarnošću nasilja u obitelji koje može biti rezultat samo jednog incidenta. Sukladno tome, uvjet „ponovljenog“ i „sistematičnog“ nasilja, koji je bio predviđen bugarskim zakonodavstvom za pokretanje kaznenog progona po službenoj dužnosti nije bio u skladu s obvezama države da odmah reagira na navode o nasilju u obitelji i primjene potrebnu posebnu pažnju (*Kurt protiv Austrije [VV]*, br. 62903/15, stavak 165.166., 15. lipnja 2021.);
- sukladno tumačenju bugarskih vlasti podnositeljica nije bila žrtva nasilja u obitelji jer ona i D.M. nisu živjeli u trajnoj kohabitaciji, odnosno nisu bili u *de facto* bračnom odnosu koji se sukladno zakonu mogao uspostaviti samo između dvije punoljetne osobe koje su živjele zajedno više od dvije godine. Posljedično, uspostavom takvog zakonskog uređenja očito nisu bile pokrivene sve situacije u kojima su žene mogle biti žrtve nasilja (*M.G. protiv Turske*³, br. 646/10, stavak 103., 22. ožujka 2016.);
- dodatno, u slučaju nasilja nad maloljetnicima izvan konteksta obitelji, zakonom je bilo predviđeno da lakša tjelesna ozljeda predstavlja kazneno djelo koje se progoni po privatnoj tužbi. Iznimno, ako su žrtve pripadnici posebno ranjivih grupa, državni odvjetnik i u slučaju lakših tjelesnih ozljeda ima mogućnost donijeti odluku o pokretanju kaznene istrage i postupka, ali takvo postupanje državnog odvjetnika prepušteno je njegovoj diskrecijskoj ocjeni, a ne predstavlja njegovu obvezu.

³ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

Slijedom navedenog, istaknuti nedostaci bili su dovoljni ESLJP-u da zaključi kako predmetnim zakonskim okvirom tužena država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu uspostave učinkovitog sustava za kažnjavanje svih oblika nasilja u obitelji i pružanja dovoljnih jamstava za žrtve.

(b) Učinkovitost istrage

Navodi podnositeljice odnosili su se na ozbiljno nasilje koje je pretrpjela od partnera D.M. i koje joj je prouzročilo fizičku bol i patnju te osjećaj straha i tjeskobe. Sukladno praksi ESLJP-a, iznošenje takve uvjerljive tvrdnje za državu stvara obvezu provođenja službene i učinkovite istrage koja mora biti neovisna, nepristrana, podlijevati javnoj kontroli, a vlasti moraju postupati s uzornom revnošću i brzinom (*M. i drugi protiv Italije i Bugarske*, br. 40020/03, stavak 100., 31. srpnja 2012.). U konkretnim okolnostima predmeta podnositeljice navedeno je značilo provođenje istražnih radnji poput: provjere navoda podnositeljice da ju je D.M. opetovano fizički i psihički zlostavljao, ispitivanja podnositeljice kao maloljetnice u posebnom zaštićenom objektu koje bi proveli posebno obučeni stručnjaci izvan vidokruga počinitelja, pregledavanja pisane korespondencije između podnositeljice i D.M.-a, ispitivanje podnositeljicih prijatelja, provjere je li D.M. prethodno osuđivan i kažnjavao zbog sličnih prijestupa.

No pri donošenju odluke o nepokretanju kaznenog progona po službenoj dužnosti državni odvjetnik u potpunosti se oslanjao na izvješće o provedenim policijskim izvidima tijekom kojih nisu poduzete prethodno navedene istražne radnje. Također, državni odvjetnik u potpunosti je zanemario navode podnositeljice kao i medicinsku dokumentaciju koju je imao na raspolaganju o prethodnom fizičkom zlostavljanju koje je pretrpjela te činjenicu da je u predmetno vrijeme podnositeljica bila maloljetna i kao takva pripadala u kategoriju posebno ranjivih žrtava.

U kontekstu počinjenih propusta pri provođenju istrage, ESLJP je posebno istaknuo odluku regionalnog državnog odvjetnika koji je odbio otvoriti kaznenu istragu, *inter alia* stoga što se podnositeljica odbila podvrgnuti ginekološkom pregledu. Naime, argument regionalnog državnog odvjetnika nije bio samo promašen, jer podnositeljica nije ni tvrdila da je žrtva seksualnog nasilja, već i neosjetljiv prema situaciji u kojoj se podnositeljica nalazila.

Posljedično, ESLJP je zaključio da bugarske vlasti nisu uspostavile učinkovit zakonski okvir zaštite žrtava od nasilja u obitelji te nisu provele ni učinkovitu istragu uvjerljive tvrdnje podnositeljice da je bila žrtva nasilja.

Slijedom navedenog, došlo je do povrede članka 3. Konvencije.

Članak 14. u vezi s člankom 3.

Nasilje nad ženama uključujući i nasilje u obitelji, sukladno praksi ESLJP-a predstavlja oblik diskriminacije žena te propust države da žene zaštiti od nasilja kojim se krši njihovo pravo na jednaku zakonsku zaštitu. Stoga, ako podnositeljica pokaže razliku u postupanju i da nasilje u obitelji nerazmjerno pogađa žene, na tuženoj državi je da pokaže koje je korektivne mjere poduzela kako bi ispravila nepovoljan položaj povezan sa spolom. Vrste *prima facie* dokaza

koji mogu prebaciti teret dokazivanja na tuženu državu u takvim situacijama nisu unaprijed određeni. Oni mogu biti izvješća nevladinih organizacija ili međunarodnih promatrača, statistički podaci vlasti ili akademskih institucija koji pokazuju da; (i) nasilje u obitelji pogađa uglavnom žene i da je (ii) opći stav nacionalnih vlasti stvorio klimu koja pogoduje takvom nasilju (*Y i drugi protiv Bugarske*, br. 9077/18, stavak 122, 22. ožujka 2022.).

ESLJP je istaknuo da je ovo treći predmet⁴ u odnosu na Bugarsku u kojem je utvrdio povredu članka 3. Konvencije zbog načina na koji su nacionalne vlasti reagirale na nasilje u obitelji u kojem su žrtve bile žene. Dodatno, podaci koje je dostavila podnositeljica zahtjeva, a koji su uključivali statističke podatke o nasilju u obitelji i nasilju u društvu općenito, pokazuju da su u Bugarskoj žene pretežito žrtve nasilja u obitelji te da je stopa nasilja prema ženama u Bugarskoj najviša u EU. Navedeni podaci bili su dostatni ESLJP-u da utvrdi da je podnositeljica kao žena i žrtva obiteljskog nasilja bila u neravnopravnom položaju zbog kojeg je tužena država bila dužna poduzeti potrebne radnje kako bi predmetnu diskriminaciju po osnovi spola ispravila. No bugarska Vlada nije pokazala koje konkretne politike usmjerene na zaštitu žrtava obiteljskog nasilja i kažnjavanje počinitelja provodi i s kojim učinkom.

Kao što je prethodno navedeno, ispitane relevantne zakonske odredbe nisu pružale potrebnu zaštitu ženama, kao primarnim žrtvama obiteljskog nasilja u Bugarskoj. Način na koji su te odredbe zakona formulirane i kako su ih tumačile nacionalne vlasti doveo je do toga da se kazneni progon po službenoj dužnosti često nije provodio, čime je smanjena učinkovita zaštita žrtava. Također, nepostojanje službenih i sveobuhvatnih državnih statistika o obiteljskom nasilju ESLJP više nije mogao smatrati pukim propustom državnih vlasti već izostankom želje da se posvete tom ozbiljnom društvenom problemu. Na isti način ESLJP je cijenio i bugarsko odbijanje ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji ("Istanbulska konvencija").

Zaključno, ESLJP je zaključio da je podnositeljica pokazala kako su žene nerazmjerno više pogođene nasiljem u obitelji u Bugarskoj, a da se nacionalne vlasti nisu na odgovarajući način angažirale u rješavanju problema. U takvoj situaciji, nije bilo potrebno da podnositeljica pokaže da je osobno bila meta predrasuda vlasti.

Sljedom svega navedenog ESLJP je utvrdio i povredu članka 14. u vezi s člankom 3. Konvencije.

PRAVEDNA NAKNADA

10.000 EUR na ime nematerijalne štete

3.000 EUR na ime troškove i izdatke

⁴ Prethodna dva predmeta u kojima je ESLJP utvrdio povredu su *Y i drugi protiv Bugarske* (br. 9077/18, 22. ožujka 2022.) te *Bevacqua i S protiv Bugarske* (br. 71127/01, 12. lipnja 2008.)